

Presentació: L'època de la Postveritat

Jordi Corominas i Joan Albert Vicens

El diccionari d'Oxford va definir l'any 2016 el terme "Postveritat" per referir-se a aquelles circumstàncies en les quals els fets objectius tenen menys influència per formar l'opinió pública que l'apel·lació a l'emoció o a les creences personals. El títol d'aquest cinquè número de la nostra revista, "L'època de la postveritat", fa referència, però, a una alguna cosa més greu i essencial que la conformació de l'opinió pública a través de l'emoció i dels desitjos personals. Ens referim a un fet global que afecta no només a l'anomenada «opinió pública» mundial, sinó a tots els sabers, a tots els mitjans de comunicació i que abasta les nostres vides. La qüestió és que la falsedat, amb totes les seves formes, ha adquirit un caràcter rutinari, omnipresent i massiu; gaudeix d'una impunitat gairebé completa i compta amb la col·laboració activa de tothom en diversa mesura. Vivim en una creixent indiferència respecte a la mentida i aquesta no tan sols es posada en el mateix pla que la veritat, com si no existís cap possibilitat de distingir-les, sinó que se sospita més de qui pretén buscar la veritat que de qui s'instal·la còmodament en la mentida o es dedica a la creació de "narratives potents" per seduir els altres.

Sempre el poder, i en major mesura com més totalitari sigui, ha propagat mentides i manipulat a les persones mitjan-

çant la por, les emocions, les creences i les falses esperances. No obstant això, els esquemes habituals que teníem per detectar la ideologia dominant de torn i tot el seu arsenal de manipulacions per defensar els seus interessos (recordem la guerra de l'Iran) no ens serveixen avui per analitzar amb propietat el tsunami de *fake news* que ens sacseja diàriament.

És evident que el fenomen és complex i sistèmic: inclou la tecnologia, l'economia, la composició social i la cultura. Tots reconeixem el paper decisiu que juga internet en la difusió massiva de rumors i *fake news*. Som conscients de com la seva instantaneïtat limita la reflexió: un tuït de fins a 280 caràcters és la negació del raonament. Sabem que les grans companyies que operen a internet utilitzen algorismes que tanquen els individus en una mena de bombolla: ens fan llegir i veure el que saben que ens agrada saber o creure i eviten d'incomodar-nos amb perspectives o opinions diferents de les nostres. Mentre el poder totalitari utilitzava la premsa, el cinema, la ràdio i la televisió per manipular-nos d'una forma vertical: de dalt a baix, ara a internet aquest poder és més difús i probablement més efectiu ja que són multituds les que participen en la creació i difusió de postveritats.

Però no n'hi ha prou amb l'estudi dels condicionaments de les xarxes en els nostres hàbits quotidians per donar raó amb tota la seva substància de l'època de la postveritat. Tampoc és suficient referir-se a la renúncia a qualsevol tipus d'universalisme que sol associar-se a la postmodernitat, encara que és cert que la postveritat se sosté sobre una mena de relativisme radical: ja no hi ha una veritat sinó afirmacions diferents que valen cadascuna per a una part de la societat o per qui les creu o se les vulgui creure. Totes les opinions tenen el mateix valor i tant se val si unes són objecte de demostracions rigoroses i d'altres són senzillament delirants.

El pla moral és també important, però la esbombada manca de valors amb què acaben molts articles dedicats al tema no deixa de ser un lament molt poc productiu. A més, la postveritat mateixa es presenta de vegades sota la capa d'un valor positiu: el de mostrar-se cadascú tal com és a cada moment, és a dir: incoherent i diferent cada dia. Ara mateix es valora més que algú digui una cosa un dia i demà la contrària que el que mantingui una certa coherència. O que hom prediqui una cosa i faci just el contrari. Si fa uns anys això produïa una certa vergonya, ara suscita gairebé admiració: es diu que ens trobem davant de persones "transparents" que reconeixen les seves contradiccions. No hi ha cap necessitat de simular que defensem uns valors encara que visquem d'acord amb uns altres. Tots sabem, per

exemple, que Trump menteix, però precisament se l'aplaudeix per això si les seves mentides són políticament productives per als seus votants.

Tampoc es justifica el règim de postveritat en què vivim per la diferència entre les "elits" i les classes populars i per la crisi de la democràcia representativa i la necessitat de democratitzar la democràcia, tot i que no hi ha dubte que els populismes de diferent pelatge associats a "narratives" i postveritats poderoses troben un ambient propici en el creixement imparable de les diferències socials mundials.

Per descomptat, l'estudi de les neurociències ens descobreix una multitud de mecanismes psicològics coadjuvants de la postveritat; el fet que ens agradin les ficcions o que els nostres cervells distorsionin la realitat o les baixes passions (es prefereix el prestigi amb mentida que la veritat sense prestigi), ens poden donar claus interessants per comprendre el funcionament de la postveritat. També ens les dóna el creixent individualisme del capitalisme global: vivim més comunicats i amb més informació que mai i, paradoxalment, més sols i desinformatos. Finalment, el fenomen de la postveritat una complexitat tan gran que exigeix una aproximació pluridisciplinària i tot i així seguirà sobrepassant, com tota realitat, la nostra reflexió.

Aleshores, per intentar comprendre millor el fenomen de la postveritat, hem

demanat a persones especialistes en diferents àrees: teoria política, art, psicologia, dret, epistemologia, sociologia, psicologia, filosofia i teologia, les seves reflexions sobre la postveritat.

Agraïm aquí especialment la col·laboració d'Oscar Ribas Reig, expresident del govern d'Andorra, que compta amb una dilatada experiència política al seu país, a les institucions europees i en entitats globals; o de Joan García del Muro, premi Francesc Vallverdú 2017 d'assaig amb la seva obra *Good bye veritat*; i dels molt guardonats fotògrafs Cristina Middel, i Joan Fontcuberta, que ens han cedit amablement les seves fotografies i creacions per il·lustrar aquest número: tots dos ens mostren, a manera de contrapunt de la postveritat, que la ficció i la creació artístiques poden contribuir a desvetllar veritats profundes. També agraïm la col·laboració d'amics i coneguts i molt especialment la d'aquells que escriuen habitualment per a la revista *Perifèria*, ja que això suposa per part seva un esforç i dedicació importants i, el que sol ser més difícil, constants. Podreu trobar referències de tots els autors, així com una ampliació i aprofundiment de la temàtica de "L'època de la postveritat", en el dossier amb el qual acompanyem aquest cinquè número.

El conjunt dels articles, situant-se en les variades perspectives que donen les diferents disciplines, ens facilita una comprensió més profunda de la

postveritat, i més global i polimòrfica. I també ens suscita interrogants i reptes inquietants: Com resistir-se a la postveritat? Comptem amb alguna referència clara des d'on desmentir les *fake news* i els discursos manipuladors? Podem sortir de la nostra "bombolla" a internet? Com repensar la democràcia, la pedagogia, la religió, la ciència, la comunicació, el dret, la política, en l'època de la postveritat? És possible encara formar els joves en l'esperit crític i la discussió racional?...

Som conscients que en temps de postveritat les teories i les reflexions que aquí exposem interessaran a només una minoria, i que arribaríem a molta més gent creant *memes* que fessin riure o expressions breus i divertides i aparentment, només aparentment, transgressores. Tot i així, a contracorrent, seguim tossudament convençuts que "només la veritat ens farà lliures" i que la veritat i el poder són com l'aigua i l'oli: no triguen a separar-se. Si algú s'atreveix a dir i a buscar la veritat pagarà el seu preu: la marginalitat, en el millor dels casos.